

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 3, Aralık/December 2024]

Yasin YAVUZ

<https://orcid.org/0000-0003-0344-964X>

Dr. Öğr. Üyesi,

yyavuz@29mayis.edu.tr

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

<https://ror.org/014bh1q35>

Eğitim Fakültesi Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Ahmet Kemal Bey'in Bilinmeyen Üç Şiiri ve Yeni Füyûzat Dergisindeki Serüveni

*Ahmet Kemal Bey's Unknown Three Poems and His
Adventure in Yeni Füyûzat Journal*

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 28.10.2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 13.12.2024

Yayın Tarihi | Date Published: 30.12.2024

Atf | Citation

Yavuz, Y. (2024). Ahmet Kemal Bey'in Bilinmeyen Üç Şiiri ve Yeni Füyûzat Dergisindeki Serüveni. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(3), 1734-1757. <https://doi.org/10.34083/akaded.1575322>

Yavuz, Y. (2024). Ahmet Kemal Bey's Unknown Three Poems and His Adventure in Yeni Füyûzat Journal. *Journal of Academic Language and Literature*, 8(3), 1734-1757. <https://doi.org/10.34083/akaded.1575322>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Katkı Oranı Beyanı Author Contributions	Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir Author's contribution rates to the study are equal.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright&License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atif-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Yasin YAVUZ | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)

Öz

Ahmet Kemal, Türk edebiyatının önemli fakat az bilinen isimlerindedir. Onun önemi iyi şiirlerinden ziyade aksiyon adamı olmasından, istibdadın en yoğun dönemlerinde bile hürriyeti arzulamasından kaynaklanır. Hayatı sürgünlerde geçen Ahmet Kemal, Hüseyinzâde Ali Bey'in davetiyle bir dönem de Bakü'de bulunmuştur. Onun Bakü'de bulunduğu dönem 1905 İnkılâbı'ndan sonraya denk gelir. Bu dönemde Çarlık Rusya'nın baskısı nispeten azalmış, Bakü'de bile pek çok gazete ve dergi neşredilmiştir. Bu dergilerden birisi de *Füyûzat* dergisinin devamı olan *Yeni Füyûzat*'tır. İlk sayısı 1910 yılında çıkan bu derginin başyazarı olan Ahmet Kemal, derginin hemen her sayısında ya şiir ya da makale yayımlamıştır. Hayatı ve sanatı hakkında zaten çok az çalışma yapılan Ahmet Kemal'in burada neşrettiği şiirlerden üçü, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamıştır. Bu çalışmada ise hem şairin buradaki şiirleri üzerinde durulmuş hem de Ahmet Kemal'in dergideki etkisi ve hikâyesi irdelenmiştir. Buna göre, Ahmet Kemal'in dergide şairlikten ziyade fikri yazılarla daha baskın olduğu görülmüştür. Şiirlerinde ise çoğunlukla sosyal faydayı gözetse de bireysel konuları işlemekten de geri durmamıştır. Ayrıca, dergide Ahmet Kemal'in de etkisiyle Namık Kemal, Şair Eşref, Babanzade İsmail Hakkı ve Celal Sahir gibi Osmanlı şair ve yazarlarının da yer aldığı görülmüştür. Çalışma ise Ahmet Kemal'in Bakü dönemine ışık tutmakla birlikte *Yeni Füyûzat* dergisinin hem şairle hem de Osmanlı aydınlarıyla olan ilişkisini açıklamak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk Edebiyatı; Ahmet Kemal (Akünal); Bakü; *Yeni Füyûzat*; istibdat.

Abstract

Ahmet Kemal is an important but little known figure in Turkish literature. His importance stems from the fact that he was a man of action rather than good poems, and that he sought freedom even during the most intense periods of tyranny. Ahmet Kemal, whose life was spent in exile, spent some time in Baku at the invitation of Hüseyinzâde Ali Bey. His stay in Baku coincided with the aftermath of the 1905 Revolution. During this period, the oppression of Tsarist Russia had relatively decreased and many newspapers and journals were published even in Baku. One of these was Yeni Füyûzat, the continuation of Füyûzat journal. Ahmet Kemal, who was the editor-in-chief of this journal, the first issue of which was published in 1910, published either poems or articles in almost every issue of the journal. Three of the poems published here by Ahmet Kemal, whose life and art have been little studied, have not been published anywhere before. This study analyses both the poems published here and Ahmet Kemal's influence and history in the journal. It was found that Ahmet Kemal dominated the journal with his intellectual writings rather than his poetry. Although his poems were mostly of social use, he did not refrain from dealing with individual issues. In addition, it has been observed that Ottoman poets and writers such as Namık Kemal, Şair Eşref, Babanzade İsmail Hakkı and Celal Sahir were also included in the journal under the influence of Ahmet Kemal. This study aims to shed light on Ahmet Kemal's Baku period and to explain the relationship of Yeni Füyûzat journal with both the poet and the Ottoman intellectuals.

Keywords: Modern Turkish literature; Ahmet Kemal (Akünal); Bakü; *Yeni Füyûzat*; tyranny.

Giriş

Dündar Akünel (1943, s. 349), Ahmet Caferoğlu'nun çıkarttığı *Türk Amacı* dergisinde neşrettiği “Azerbaycan İçin Çalışanlar” başlıklı yazısında edebiyat, Türkçülük ve inkılap tarihimizin sayfalarını çevirenlerin satır aralarına sıkışmış bir ismi göreceklelerinden söz eder. Bu isim, Ahmet Kemal Akünel'dir. Türk kültür tarihinin önemli isimlerinden Ahmet Kemal Bey, 1874 yılında doğmuş, Babası Miralay Rasim Bey'i çok erken yaşta kaybetmiştir. M. Kayahan Özgül (2010, s. 4), annesi Fatma Hanım'ın, kocasını kaybettikten sonra abisi Serasker Yaveri F. İsmail Paşa'nın yanına sığındığını belirtmekle birlikte eğitim çağı gelince de Ahmet Kemal'i Dârüşşafaka'ya yazdırdığını söyler. Özgül, Ahmet Kemal'in ikinci sınıfa ikincilikte geçtiğini ancak ikinci sınıfı bitirirken kazandığı birinciliği bir daha asla bırakmadığını vurgularken oğlu Dündar Akünel (1943, s. 349) da yaratılışındaki bütün hırçınlık ve sabredilmez yaramazlıklarını hummalı bir çalışmanın talebesi olmakla affettirdiğine değinir. Gerçekten de hayatı ve yazdıklarına bakıldığında hem hırçın hem de çalışkan olduğu aşikâr olan Ahmet Kemal, birçok mecmuada yazı ve şiir neşretmiştir. Bunların pek çoğunda sosyal fayda prensibiyle hareket etmiş ve inkılabı yüceltmiş, onu istemiştir.

Ahmet Kemal Bey, istibdat devrinin baskılarıyla önce Atina'ya, oradan Kahire'ye kaçmıştır. Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Rusya, Fransa ve Almanya'yı (Akünel, 1943, s. 349) gezdikten sonra bir dönem Hüseyinzâde Ali Turan'ın davetiyle Bakü'ye gelmiş ve burada çıkmakta olan *Füyûzat* dergisinde yazı ve şiirler yayımlamıştır. Özgül (2010, s. 167) dergideki edebî yenilik ve öze dönme meselelerinin ele alındığı yazıların onunkiler olduğunu vurgular. “Bu yazılar içinde en dikkat çeken herhâlde ‘Simurgun Kanatları Altında’ başlıklı olanıdır. Ahmet Kemal Bey bu yazısında ‘İmtihân-ı Edebî’ başlıklı bir sütun açacağını ve burada da dergide yayımlanan edebî metinleri muhtelif açıdan inceleyeceğini söylese de bu birkaç örnekten öteye gitmez” (Yavuz, 2024, s. 119). Yine de onun *Füyûzat*'ın önemli isimlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Füyûzat, Azerbaycan'da yalnızca bir derginin değil, bir ekolün de ismidir. Nitekim dergi, ortaya koyduğu fikirlerle pek çok Azerbaycan aydınını derinden etkimeyi başarmıştır. Bu başarı, dergi kapandıktan sonra daha da görünür olmuştur çünkü fikir çerçevesi büyük oranda *Füyûzat*'a benzeyen pek çok gazete ve dergi çıkmıştır. İşte bunlardan birisi de *Yeni Füyûzat*'tır. Ahmet Kemal bu derginin başyazarlığını yapmıştır.

Çok yönlü bir şahsiyet olan Ahmet Kemal'in edebî kişiliği ve fikir adamlığı üzerine çok fazla çalışma yapıldığını söylemek mümkün değildir. Nitekim M. Kayahan Özgül'ün 2010 yılında yaptığı *Son Jöntürk Kalesi Ahmet Kemal Akünel* adlı çalışması, hâlâ güncelliğini korumaktadır. Özgül'ün bu eseri iki bölümden oluşur. İlk bölümde Ahmet Kemal'in hayatı, eserleri ve edebî kişiliği irdelenirken ikinci bölümde bütün şiirleri yer alır. *Yeni Füyûzat*'ta yer alan şiirlerden üçü, bu eserde yer almaz. Üstelik Özgül'den bağımsız olarak hem *Yeni Füyûzat* ile ilgili hem de burada yer alan Osmanlı aydınlarının metinleriyle ilgili bir çalışma yapılmamıştır.

Bu itibarla önce *Yeni Füyûzat* dergisine değinilecek ve daha sonra da Ahmet Kemal'in bu yeni şiirleri ile birlikte dergideki fikri yazıları ele alınacaktır. Son kertede, onunla birlikte dergide yer alan diğer Osmanlı aydınları üzerinde durulacak ve derginin çıkış amacı ile bu metinlerin söyledikleri mukayeseli bir biçimde irdelenecektir.

1. Dönemi, Önemi ve Çıkış Serüveniyle Yeni Füyûzat Dergisine Dair

Azerbaycan'da, daha doğrusu Kafkasya'da basın geçmişi 1828'e dek uzanmaktadır. Güney ve Kuzey Kafkasya'yı işgal eden Ruslar, işgalden sonra halkla iyi ilişkiler kurabilmek ve hükümet kararlarını duyurabilmek için Tiflis'te *Tifflisskiy Vodemosti* (Tiflis Haberleri) adlı bir gazete kurmuşlardır (Akpınar, 1994, s. 89). Gazetenin dili Rusça olsa da 1829'da Gürcüce, 1830'da Ermenice olarak da çıkmaya başlamıştır. 1832'ye kadar da böyle devam etmiş ancak bu tarihten sonra Azerbaycan Türkçesiyle de çıkmıştır (Aşırılı, 2009, s. 7).

Bu gazete, Azerbaycan basın tarihi için önemli olsa da asıl atılım 22 Temmuz 1875'te Hasan Bey Zerdabi'nin *Ekinçi*'yi çıkartmasıyla atılır. Azerbaycan Türklerinin neşrettiği ilk gazete olan *Ekinçi*, on beş günde bir halkı bilgilendirmek ve halkta millî bir bilinç uyandırmak amacıyla sade bir dille çıkartılmıştır. Zerdabi'nin ardından Ünsizâde kardeşler, 1879'da *Ziyâ*'yı neşrederler. Bunu ise yine Ünsizâde kardeşlerden Celal Bey'in çıkarttığı *Keşkül* (1883) izler. Sayıları giderek artan Azerbaycan gazete ve dergiciliği için milat denilebilecek tarih 1905'tir. Bu tarihte Ruslar, "şapkamızı sallayarak kovalayacağız" (Çağatay, 1986, s. 19) dediği Japonlara karşı hem karada hem de denizde büyük bir yenilgi almışlardır. Bu yenilgi, pek çok alanda büyük bir değişimi de beraberinde getirmiştir çünkü yenilgiyle birlikte büyük fırtınalar kopmuş, Çarlık Rusya; ekonomik, sosyal ve siyasi alanda sarsılmıştır. Bu dönemde "Çarlık, kontrolü bir müddet elden çıkarınca bütün Rusya'da Türk basını büyük bir gelişme gösterdi. Azerbaycan'da birçok kitap ışık yüzü gördü, yeni yeni gazete ve dergiler fikir hayatını renklendirdi" (Akpınar, 1994, s. 92).

Basın, bir ulusun gelişme göstermesinde büyük bir öneme sahiptir. "Bu noktada, Gregory Jusdanis'in Yunan basını için yaptığı çıkarımlar pekala Türk basını için de geçerli sayılabilir. XIX. asrın ortalarında hareketlenen ve XX. asrın başında kuvvetini artıran Türk basını ürünleri, bu dönemlerde kâr amaçlı girişimler olmaktan çok bireylerin ya da grupların ideolojik konumlarını tanıtmak amacıyla" (Yavuz, 2024, s. 94-95) yayımlanmıştır. İşte söz konusu dönemde çıkan *Hayat* da böyle bir amacı temsil eden bir gazetedir.

İlk sayısını 7 Haziran 1905'te neşreden *Hayat*, Hüseyinzâde Ali Bey ve Ahmet Ağaoğlu'nun¹ yönetiminde çıkmıştır. Gazetenin dili Osmanlı Türkçesine yakındır. Ali Bey, ilk sayıda neşrettiği "Gazetemizin Mesleği" başlıklı yazısında Osmanlı Türkçesinin Müslüman-Türk topluluklarını en azından dil çerçevesinde birleştirecek kuvvete sahip olduğunu vurgular (Yavuz, 2024, s. 102). Gerçekten de *Hayat*'ta bir birlik oluşur. Fakat uzun sürmez çünkü çoğunluğu Ermenilerden oluşan sansür heyetinin baskılarıyla gazete

¹ Ahmet Ağaoğlu 102. sayıdan sonra gazetenin yönetiminden ayrılmıştır.

kapatılır. Bunun yerine 1 Kasım 1906'da yine Hüseyinzâde Ali Bey'in gayretleriyle *Füyûzat* çıkartılır. Ali Bey, "İrşâd'a İhtar" başlıklı yazısında *Hayat* gazetesinin *Füyûzat*'ın anası olduğunu dile getirmiştir.

Erdoğan Uygur'un (2010, s. 152) da ifade ettiği üzere suyun taşıp akması, bolluk, bereket, ilerleme, ilim ve irfan gibi anlamlara gelen "füyûzat" sözcüğünün dergiye isim olarak seçilmesi bilinçli bir tercihtir. Buna göre dergide siyasi, edebî ve içtimai mahiyette yazılar neşredilmiştir. Bu yazılardan özellikle siyasi olanların hayli fazla olduğunu ifade etmek gerekir. Söz konusu yazılarda ise tıpkı *Hayat*'ta olduğu gibi Osmanlı Türkçesi esas alınmış ve Müslüman toplulukların birleşmesi amaçlanmıştır. Başta Ahmet Kemal olmak üzere Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Nigar Hanım, İsmail Safa ve Tefvik Fikret gibi daha birçok Osmanlı aydınının bu dergide şiirleri neşredilmiştir.² Bu itibarla *Füyûzat*'ın Azerbaycan'da bir ekol olduğu rahatlıkla dile getirilebilir. Nitekim 32 sayı çıktıktan sonra kapanan derginin ardından aynı görüşleri paylaşılan pek çok derginin çıktığı bilinmektedir. Bunlardan bir tanesi de *Yeni Füyûzat*'tır.

1910'dan 1911'deki ilk dört sayıya kadar kapak dâhil sekiz sayfa olarak iki sütun üzerine dizilmek suretiyle yayımlanan dergi, daha sonraki süreçte on iki sayfa olarak neşredilmiştir. *Yeni Füyûzat*; 1910'da on bir, 1911'de on sayı çıkartılmıştır. Her şeyden bahseden haftalık mecmua-ı musavver (Mehmetzâde, 1922, s. 24) olarak 1910 yılında çıkan derginin sahibi Ali Sebur,³ başyazarı ise Ahmet Kemal Bey'dir (Solmaz, 1993, s. 122). Dergide Azerbaycan şiirinin büyük hiciv şairi Sabir ve romantik ekolün önemli temsilcilerinden Abdullah Şaik'in yanı sıra N. Besir, Ali Sabri, Bedrettin Seyidzâde gibi isimler de yer almıştır.

Öte yanda, dergide Ahmet Kemal'in de etkisiyle, hürrüyetperver bir düşüncenin hâkim olduğunu, bu bakımdan da tipik bir Jön Türk dergisi gibi görülebileceğini söylemek mümkündür. Neşredildiği dönem ise hayli hareketlidir. Nitekim İran'da meşrutiyet arzusundan doğan bir rüzgâr eserken İstanbul'da sosyal ve siyasi açıdan büyük sorunlar boy göstermiştir. Bakü'de ise Çarlık Rusya'nın baskısı altında hürriyet düşü kurulmaktadır. Bu şartlarda, daima bağımsız bir Müslüman-Türk birliğini dile getirmesi, tıpkı *Hayat* ve *Füyûzat*'ta olduğu gibi, sade ve anlaşılır bir Türkçeyi tercih etmesiyle kendi döneminde dikkatle takip edilmiştir. Her sayının sonunda verilen bilgilere göre çok geniş bir abone listesine sahip olan *Yeni Füyûzat*; Nahçıvan'dan Moskova'ya, Petersburg'tan Batum'a, Hive'den Akşabat'a kadar yayılmış, hatta Vambery'nin dahi dikkatini çekmiştir. Bir geleneğin devamlılığını sağlayan *Yeni Füyûzat*'ın bugün kayda değer bir dergi olarak anılmasında Ahmet Kemal Bey'in önemli bir payı vardır.

² *Füyûzat*'taki Osmanlı şairlerinin metinleri için bk. Yavuz, Y. (2024). *Yenileşme devri Türk şiirinin Azerbaycan şiirine etkisi*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s. 112-132.

³ Azerbaycan edebiyatının önemli isimlerinden olan Alipaşa Sebur, 1885 yılında Bakü'de doğdu. Rus-Müslüman okulunda eğitim alsa da eğitimini maddi zorluk sebebiyle eğitimini tamamlayamadı. Çalışma hayatına atılsa da öğrenmeye, eğitime olan ilgisi hiç azalmadı. Küçük yaşlardan itibaren şiir yazan Sebur, muhtelif dergilerde "Ö", "P", "Nasir", "Nusrat" ve "Sebur" imzalarını kullanmıştır (Mirahmedov, 2013, s. 70-72).

2. *Yeni Füyûzat*'ta Ahmet Kemal

Yeni Füyûzat'ın yayın hayatı boyunca başyazarlığını Ahmet Kemal Bey üstlenmiştir. Kemal Bey, dergide hayli etkin olmuş ve hemen her sayıda en az bir metin kaleme almıştır. Bu metinlerin 10'u fikri yazılarken 5'i de şiidir. Şiirlerin üçü ise daha önce yayımlanmamış, en azından bütün şiirleri arasına dâhil edilmemiştir. Esasen benzer şeyleri yazılar için de söylemek mümkündür. Bu yazılar ve bu yazılara verilen yanıtlar dönemin edebiyat çevrelerinin hem Bakü'deki edebî muhit ile olan ilişkilerini gösterir hem de dönemin aydınlarının hangi konularla ilgilendiğini açığa çıkarır; bu nedenle de önemlidirler. Ancak söz konusu yazılarla ilgili ciddi bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bundan sonraki bölümlerde söz konusu metinler üzerinde durulmuştur.

2. 1. Şair Ahmet Kemal ve Bilinmeyen Şiirleri

İlk şiirlerini *Maarif*, *Mekteb*, *Pul* ve *Servet-i Fünûn* gibi dergilerde neşreden Ahmet Kemal'in şairliği, deyim yerindeyse, İsmail Safa'yı tanımakla birlikte başlar. Nitekim kendisi de *Füyûzat*'ta neşrettiği "Bir Safha-i Hayat Yâhut İsmail Safa" başlıklı yazısında İsmail Safa ile tanışmasını anlatırken kendisinden *Maarif*'in neşri için yardım istediğini ve böylece bu gazetenin İsmail Safa, Cenap Şehabettin ve Tevfik Fikret ile birlikte Ahmet Kemal imzasıyla çıkmaya başladığını belirtir. Ahmet Kemal'in ifadesine göre bu davet onun matbuat âlemine girişini sağlamıştır (Ahmed Kemal, 1910, s. 339). Uzatılan eli sıkıca kavrayan Kemal Bey, matbuat âlemini bir daha hiç bırakmamış ve gazete ve dergilerde pek çok şiir neşretmiştir.

Kayahan Özgül (2010, s. 122-123), Ahmet Kemal'in edebî şahsiyetini açıklarken onun edebiyatta millî karakterin varlığını fazlasıyla önemsettiğini belirtmekle birlikte şairiyetinin ilkeleri bakımından Namık Kemal neslinin tebliğci tavrı, sosyal-siyasal ilgileri ile 1870'li yıllarda doğan kendi neslinin hassasiyetleri arasında kalmış bir şair olduğundan bahseder. Bu tasvirde hareketle okur karşısında, tıpkı Süleyman Nazif gibi, her nevi sosyal problemlere içlenen ve bunları hassas bir duyarlılıkla dile getiren bir Ahmet Kemal portresi belirmektedir.

Bu ifadelerin karşılığını *Yeni Füyûzat*'taki şiirlerde bulmak mümkündür. Bu şiirlerin ikisi zaten daha önce farklı dergilerde yayımlanmıştır. İlki istibdat karşısında izlediği yolu hayranlıkla takip ettiği Ali Suavi'ye ithaf edilmiştir. *Yeni Füyûzat*'ta bir başlığı dahi olmayan bu şiir, Kayahan Özgül'ün topladığı kitapta "Pir-i Can-Fedâ-yı Hürriyet Ali Süavi" başlığıyla neşredilmiştir. Özgül'ün (2010, s. 229) ifadesine göre bu şiir ufak tefek değişikliklerle *İctihad*, *Doğrusöz*, *Mehtâb* ve *Donanma Mecmuası*'nda neşredilmiştir. Beş dörtlükten oluşan şiirin ilk dörtlüğünde Ali Suavi'yi tarif eder:

"Nigâhlar ki emellerdir eyliyor feveran;
Nigâhlar ki güneştir leyâl-perver-kin!
Nigâhlar ki kazâlardır eylemiş isyan!
Bu çehre çehre-i mânâsıdır Süavi'nin..." (Ahmet Kemal, 1910, s. 5).

Ahmet Kemal, Ali Suavi'den bahsederken ondan mana, fikir ve ruh aldığını açıkça dile getirir. Bu sözler özellikle de neşredildiği coğrafya için oldukça değerlidir. Daha önce de ifade edildiği üzere 1905 İnkılabından sonra Azerbaycan'da nispi bir özgürlük ortamı oluşmuş ve hürriyetperver pek çok aydın muhtelif metinler kaleme almışlardır. Bu aydınların birçoğu, yazı ve şiirlerinde, Jön Türkler'e büyük bir saygı beslemişler, hürriyet yolunda verdiği mücadeleyi kendilerine örnek almışlardır. Söz konusu düşünceyi destekleyen bir başka şiir daha vardır ki bu da Mithat Paşa'ya ithaf edilmiştir.

Ahmet Kemal, bu şiirinde Mithat Paşa'yı destanlaştırır. Şiirdeki ifadelere göre gözünde kanlı hayaliyle hazin bir tabut bulunduran şair, bu tabutu gözünde her zaman dolaştırırken içinde şehadetiyle Mithat Paşa'yı taşıdığından bahseder. Bu şiir, yine Özgül'ün (2010, s. 230) ifadelerine göre, daha önce *Doğrusöz*, *Mehtab* ve *Donanma Mecmuası*'nda neşredilmiştir. Bu şiirlerinde Namık Kemal etkisi vardır ancak daha önce de söylendiği üzere şairin hassas bir tarafı da vardır. İşte *Yeni Füyûzat*'ta neşrettiği "Güzelim Açma Maziyi" başlıklı üçüncü şiiri de bunlara örnektir. Ahmet Kemal, bu şiirini ilk olarak *Füyûzat*'ta neşretmiştir. Kayahan Özgül'ün (2010, s. 245) ifadesine göre bu şiir epeyce farklılıklar ve yer değişiklikleriyle *Türkili Mecmuası*'nda da neşredilirken sonuncu neşri de *Donanma Mecmuası*'ndadır. Şiir sone biçimiyle yazılmıştır. Şair,

"Âh mâzi! O sahne-i müellem
Sana mechûl kalsın ey güzelim!
İstemem anlama "hayat" nedir!" (Ahmet Kemal, 1911, s. 8).

diyerek kederli bir sahne olarak gördüğü maziden hareketle hayat üzerine düşünürken çekimser kalsa da onu daha sonraki bölümde kahır veya anlamsız bir kavga olarak tanımlar. Ahmet Kemal'le birlikte özellikle Tevfik Fikret'in sonelerinin Azerbaycan'da yeni şiirin kurulmasında büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu konuda Ahmet Kemal, Tevfik Fikret, Hüseyin Siret, Ahmet Hâşim ve Celâl Sahir gibi isimlerin şiirleri dikkatle takip edilmiştir. Ahmet Kemal'e dönülürse, bunlar Kayahan Özgül tarafından tespit edilip neşredilen şiirlerdir. Fakat şairin *Yeni Füyûzat*'ta bulunan ve bütün şiirleri içine dâhil edilmeyen üç şiiri daha vardır.

Bunların ilki "Terane-i Vatan" başlıklıdır ki marş usulü yazılmış, yalın bir metindir ve hece vezni ile yazılmış altı beşlikten oluşmuştur. Metin, okurda vatan duygusunu coşturacak bir tona sahiptir. Belki de şiirin tek meziyeti de budur çünkü tekdüzedir ve okuyana estetik bir haz vermez. Nitekim şair de bunun peşinde değildir. *Yeni Füyûzat*'ın 3. sayısında neşredilen ve toplu şiirleri arasında yer almayan metin tam olarak şöyledir:

"Terâne-i Vatan

Vatan elden gidiyor
Bize feryad ediyor
Yetiş imdada diyor
Yürü, feryâdına gel!
Vatan imdadına gel!

Her taraf doldu adu
Kerbela hatırı su
Su bulunmazsa ağı
Yürü, feryâdına gel!
Vatan imdadına gel!
Anamızdır, anamız!
Bunu bizler kanarız.
Bu uğurda yanarız!
Yürü, feryâdına gel!
Vatan imdadına gel!
Sürüden olma cüda
Kurt eder sonra cefa
Ya ölek... ya ki yaşa!
Yürü, feryâdına gel!
Vatan imdadına gel!
Yaşa İran, yaşa sen
Olma viran, yaşa sen
Bizde var kan, yana sen
Yürü, feryâdına gel!
Vatan imdadına gel!" (Ahmet Kemal, 1910, s. 4).

Son bentten de anlaşılacağı üzere Kemal Bey, bu şiiri İran'a yazmıştır. Hilmi Yücebaş, dönemin İran'ını şu şekilde özetler:

"Yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğundaki özgürlük akımları, İran'ı etkileyip rahatsız ederdi. 1907'de Tahran'da tahta geçen Şah Muhammed Ali, Kur'an'a da el basarak Anayasayı koruyacağına ve Anayasaya uyacağına -tıpkı bizim II. Abdülhamid gibi- söz vermişti. Ama bir Şah için yemin ne anlam taşır ki! Altı ay sonra Şah Muhammed Meclisi topa tuttu. Çoğu milletvekilini öldürdü; kaçanlar İngiliz elçiliğine sığındılar" (1984, s. 328).

Ahmet Kemal de hürriyetperver bir şahsiyet olarak İran'a ağılar. Onun feryadı, hürriyeti elinden alınmış bir toplum içindir ve onun için imdat çağrısında bulunur. Yukarıdaki şiirden ve alıntudan hareketle meşrutiyet hareketlerinin İran'da da çalkantılı geçtiğini söylemek mümkündür. Nitekim meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte meşrutiyet taraftarları da kendi arasında ikiye ayrılmışlardır. Bir grup doğrudan yenilikleri esas alan çağdaş bir meşrutiyet isterken diğer grup dinin tesirinde bir meşrutiyeti öne çıkarmıştır. Bu ikinci grup daha sonra "meşruacılar" olarak anılmışlardır. Bu grup, 1907 yılında Meşruacılar Mezhebi töreni adı altında meclisin çalışmalarına ve meşrutiyet prensiplerine itiraz etmek için bira araya gelmiş ve ülkenin pek çok noktasına telgraf çekerek meşrutiyetin İslam'a aykırı olduğunu anlatmaya çalışmışlardır. Şah ve Atabek ise bu durumdan yararlanmak isteseler de milletvekilleri meclise ve meşrutiyet yönetimine kararlılıkla sahip çıkmışlardır. Bu gergin sürecin önemli kırılma noktalarından birisi ise 28 Ağustos 1907'de gerçekleşmiş ve Mirza Ali Asğar Han (Atabek), Abbas Ağa Tebrizli tarafından meclisin kapısının önünde öldürülmüştür. Abbas Ağa, İnkılap Komitesi

üyesidir ve Atabek'i de meşrutiyet karşıtı sözlerinden dolayı cezalandırmak istediği çok açıktır (Soofizadeh, 2023, s. 323).

İşte bu kırılma noktasının iki ismi de Ahmet Kemal'in diğer şiirinin merkezinde yer almıştır. Nitekim daha önce yayımlanmamış olan bu şiirin başlığı yoktur fakat şiir, Atabek'i öldüren meşrutiyetçi Abbas Ağa'nın portresinin altında neşredilmiştir. Portrenin hemen altında ise "İran sadrazamı 'Abbas Ağa' Atabek Azamı öldüren" notu yer alır. Ahmet Kemal Bey, Abbas Ağa'dan kahraman olarak bahseder. Şiirin tam hâli ise şöyledir:

"İşte bir darbe! Darbe-i şeşper,
Gûş-i cânımda şimdi de gürler.
İşte bir darbe! Darb-ı radavar
Gûş-i asarı çak-çak eyler.

Âh! Ey kahraman ki namındır,
Vatanın en şerefli bir yâdı.
Dest-i pûlâdı intikamındır.
Kesen İran'da ah u feryâdı.

Oh! Bir bezm-i hun nuşa nuş
İşte darbenle berhava oldu
Oh! Bir millet bela berduş.
O gün azad her bela oldu.

Saltanat! Arzu! Ümid! Hayal!
Basarak bunlara ucaldın sen.
Seni bunlar dahi eder ical.
Bunların hepsi zir-i payından!

Çıktın ey mert! Ey büyük insan!
Öyle bir arş-i ihtirama ki, sen
Görürüz ittilanı biz her an,
Bir müresse zemin-i zilletten!

Şimdi ruhun o arş-ı hürmetten,
Bakar, afak kahr içinde kalır.
Bahtlar, tahtlar okşattın,
Kızırır çak-çak olur, dağılır.

Size bizden selam! Elf selam!
Ey ölüp milleti diriltlenler!
Size ölmüş demek haram! Haram!
Ebediyet sizi sena eyler!" (Ahmet Kemal, 1910, s. 5).

Her iki şiirde de görüldüğü üzere Ahmet Kemal Bey, İran'daki meşrutiyet hareketini yakından takip etmiştir. İkinci şiirde Abbas Ağa'yı bir kahraman gibi anmış, ona ölü

demeyi haram kılmıştır. Hakikaten İran'da onun için çok görkemli bir cenaze düzenlenmiştir. O dönem için Ahmet Kemal Bey'in bu şiirini İran'da coşkuyla okuyacak çok fazla okur vardır. Nitekim Kaçar Şahı, 23 Haziran 1908'de meclisi topa tutup meşrutiyeti askıya alırken bundan tam bir ay sonra, 23 Temmuz 1908'de, İstanbul'da II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Bu hadise ise fırtınaların koptuğu İran'a büyük bir ümit olmuştur. İsmail Hakkı, *Tanin* gazetesinde neşrettiği ve Şah'ı hedef aldığı "Şâh-ı Hânis" başlıklı yazısında meşrutiyetin özellikle İstanbul'da yaşayan İranlılar için bir ümit olduğunu yazmıştır (Bâbânzâde İsmail Hakkı, 1908, s. 1). Osmanlı aydınları, İran'daki meşrutiyet hareketini yakından takip etmiştir. Bunun başka bir öneğini ise *Yeni Tasvir-i Efkâr*'da çıkan bir yazıda görmek de mümkündür. Nitekim yazıya göre Genç Osmanlılar, İran'daki meşrutiyet için de mücadele etmektedirler ve bunun için de İran'a gitmeye karar vermişlerdir (İmzasız, 1909, s. 7).

İşte Ahmet Kemal de aynı gayeyle İran'daki meşrutiyeti yakından takip etmiştir. Bu nedenle de ilk şiirinde derin bir acıyla İslam âlemini imdada çağırırken ikinci şiirde meşrutiyet için kan döken bir isme ithafen şiir kaleme almış, onu kahraman ilan etmiştir. Onun gagesi, İran'da da meşrutiyetin gerçekleşmesi ve daha güçlü bir İslam âleminin zuhur etmesidir. Üstelik bu şiirin *Yeni Füyûzat* dergisinde yayımlanması, Kafkasya'da Çarlık Rusya'ya karşı gösterilen mücadeleye karşı da değer kazanmıştır. Ahmet Kemal Bey'in yazdığı şiirlerden anlaşılan o ki, şair, sosyal içerikli şiirlerini istibdat duvarları ne denli kalın olursa olsun fikrin kuvvetiyle elbet bir gün yıkılacaktır düşüncesi üzerine inşa etmiştir. O, şiirlerinde bu duvarları yıkmanın hayalini kurarken yıkılması için desteğini beklediği halka da cesaret aşlamayı ihmal etmemiştir.

Öte yandan Ahmet Kemal'in dergideki son şiiri bütün bu düşüncelerden uzaktır. Şair bu defa içine kapanmış sevmek ve sevilme, şiir ve şair gibi hususlar üzerine düşünmeye başlamıştır. "Affedin Beni" başlıklı bu şiir, toplamda 13 beyitten oluşmaktadır:

"Affedin Beni

Gönlümde kaldı, ah, bütün arzularım,
Şimdi yetimler gibi ben işte ağlarım.

Mazi, o goncazâr-ı hayalat soldu mu?
Ey sevdiğim, bu ettiğin insan oldu mu?

Sensiz yaşar mı zannediyorsun seven seni?
Öldür de koyma, ah, cüdâ aşktan beni!

Sevmek hayatın en ezeli bir lüzumudur,
Muhtaç olan bu derde cihanın umumidir.

Sevmek, sevilme işte saadet bu hâldir,
Lakin bu gün o hâl benim için mahaldir.

Sen olmasan da derd-i firâk benimledir,
Aşkın benimle, ah, benim şivenimledir.

Ben şairim, bana öyledir ah-ı tiynetim,
Hicrana aşk beste bütün ademiyetim.

Şair nedir? Biliyor musunuz? Bilmiyorsunuz!
Zira sirişk-i hasretimi silmiyorsunuz.

Şair odur ki girye ile perveriş bulur,
Şair odur ki hande ile giryenak olur.

Şair odur ki gûşûna sesler verir müdâm,
Bir perdedâr mutribe-i dilrûba hıram

Şair odur ki, bilmeyerek giryezâr olur,
Mechul bir cemale perestişnümâ olur.

Şair odur ki, siz gibi dilpesendini,
Birden atar, mezara atar kendi kendini.

Başlar figana, sonra bilince günahını,
Ben şairim, evet deliyim, affedin beni!" (Ahmet Kemal, 1910, s. 6).

Görüldüğü üzere şiirin son altı beyti şairin varlığı ve hüvüyetiyle ilgili hususları ihtiva eder. Ahmet Kemal'i edebî tercihinin yanı sıra dönemin sosyal atmosferine uygun bir tavır alır. Öte yandan, *Yeni Füyûzat*'ta Ahmet Kemal Bey'in şiir serüveni bu metinle birlikte son bulur. Burada bütünüyle verilen son üç şiir, daha önce neşredilmemesiyle birlikte ele aldığı konular bakımından da oldukça değerlidir. Ahmet Kemal Bey'in Bakü'de bulunduğu dönemi biraz daha anlaşılır kılan bu metinler, onun orada basit bir gazeteci kimliğiyle bulunmadığını göstermektedir.

2.2. Fikri Yazıları

Ahmet Kemal Bey'in Yeni Füyûzat dergisinde toplam dokuz farklı fikri yazısı vardır. Bu yazıların bir kısmı da bir sonraki sayılara sarkacak kadar uzundur. Bu yazıların pek çoğu siyasi içerikli olmakla birlikte hemen her sayıda da vardır. İlk sayıdaki yazı "Türkiye-Romanya İttifakı" başlığını taşır. Ahmet Kemal (1910, s. 1) bu yazısında, Türkiye ile Romanya arasında kurulan ittifakın Bulgarları endişe düşürdüğünden ve Balkanlarda Slavizmin sarsıldığından bahseder.

Ahmet Kemal Bey, bir sonraki sayıda ise "Asya'da" isimli bir yazı neşreder. Bu uzun yazı dört sayıda tefrika edilmiştir. Yazıda Herat meselesi üzerinde durulmuştur. Ahmet Kemal Bey "*Ruslar İran Şahı'nı Herat üzerine teşvik ve tahrik edince İngilizler de Afganistan emirine para ve asker verip Herat'dan İran Şahı'nın kuşatmasını bozmaya çalıştılar*" (Ahmet Kemal, 1910, s. 3) dedikten sonra sözü İslam âleminin durumuna getirmiş ve

tarihe bakıldığında Müslümanların ya mezhep kavgalarına tuttuğu ya da birilerinin elinde alet olduğunu söyleyip hep birbirini vurduğundan bahsetmiştir.

Bir diğer yazı ise “İngilizler ve Âlem-i İslâm” başlığını taşıyan siyasi içerikli bir metindir. Bu metinde ise İngilizlerin İslam dünyasına yönelik eylemleri eleştirilmiştir. Ahmet Kemal Bey, uzun uzadıya tartıştığı bu meseleyi, “her şey meçhul olsa da bir şey malumdur ki İngilizler bu yanda on iki milyon İran Müslümanlarını o yanda on milyon Mısır Müslümanlarını bu derece sıkıştırmakla bütün İslam âleminin nefretini kazanmışlardır” (Ahmet Kemal, 1910, s. 4) diyerek sonuçlandırmıştır.

Bu yazıdan sonra uzun bir süre “Asya’da” isimli yazısına devam eden Ahmet Kemal, 8. sayıda “Osmanlı Holiganı” başlık yazı neşreder. Bu yazının girişinde bu hafta eline “Meşrutiyet-i Osmaniyye” adlı bir mecmua geçtiğinden ve bu mecmuanın da Paris’te, Fransızca olarak ayda bir defa çıktığından bahseder. Mecmuanın Şerif Paşa’ya ait olduğunu söyleyen Kemal Bey, “Türkiye’de görsek konuşmadan geçerdik ama Kafkasya’da görünce halkı gafletten korumak için birkaç şey söylemeyi vacip bildik” (1910, s. 2) der. Yazısında ise Şerif Paşa’nın çok kolay rütbe aldığına değinip onun II. Abdülhamid devri adamı olduğu vurgular. Ahmet Kemal, Şerif Paşa’nın profilini daha anlaşılır kılmak için onun Meclis-i Mebusan Reisi Ahmet Rıza ile olan meselesini gündeme getirir. Ahmet Kemal Bey, Ahmet Rıza’nın şu nutkunu iktibas ederek söze başlar:

“Eğer maarif olmazsa, eğer ticaret, ziraat gözden bırakılmışsa hakimiyet-i milliyye bir para etmez. Kılıç ancak son çaresizlik anında çekilir. Hakimiyet-i milliyye yalnız medeniyete doğru terakki sayesinde tecelli eder. Bu hâlde milleti talim ve terbiye ediniz. Onlara çalışmayı öğretiniz. Onları kavaid-i esasiyyeden haberdar ediniz” (Ahmet Kemal, 1910, s. 2).

Bu iktibastan sonra, okurları insaf ile düşünmeye davet eden Ahmet Kemal, bu sözlerin hangisinin istihza olduğunu sorar ve Ahmet Rıza gibi vatanperverlerin Şerif Paşa gibi art niyetli kişilerin hedefinde olmaması gerektiğini savunur. Sözlerini bitirirken de Şerif Paşa’ya gülmekten geri durmaz ve ona şu soruyu sorar: “*Bütün vatan-ı Osmani ağlarken siz gülüyordunuz. Şimdi millet-i Osmaniyye gülüyor. Siz ne için ağlıyorsunuz? Lakin bugün Abdülhamid de sizin gibi ağlıyor. Değil mi, Paşa?*” (Ahmet Kemal, 1910, s. 4).

Bu makaleden sonra derginin 10. sayısında bir mektup göze çarpar. “Cevap” başlığını taşıyan Ahmet Kemal imzalı yazıdan evvel bu mektup aynen neşredilir. Mektup Ahmet Kemal’in 8. sayıda kaleme aldığı “Osmanlı Holiganı” adlı yazısında kullandığı bir kelimeyle ilgilidir. “*Yeni Füyûzat mecmuasının 8’inci numarasının ikinci sahifesinin ikinci sütununun yigirmi birinci satrında derc buyurdukları “Neşyan” kelimesi ki, nişanın cem-i mükesseri olur, hansı kaideye mübteni olarak cem bağlanmasının lütfen Füyûzat’ta izah*” (Ahmet Bayramzâde, 1910, s. 1) ediniz denilerek Kemal Bey’den yanıt talep edilir. Ahmet Kemal ise “Oğlum!” hitaplı bir yazıyla istenilene yapar ve nişan kelimesini neşyan suretinde cem-i mükesser hâline koyan kişinin kendisi olmadığını Arap şairlerinin kelimeyi kitaplarında ve gazetelerinde bu şekilde işlediğini belirtir. Örnek olarak Kahire’de çıkan ve İngiliz işgaline son vermekle birlikte Osmanlı-Mısır ilişkilerini

güçlendirmek amacıyla çıkan *El-Liva* gazetesinin sahibi olan Mustafa Kamil Paşa'nın *Mecelletü'l-Liva* adlı mecmuada yazdığı bir makaleyi gösterir. Daha birkaç örnek ve izahtan sonra "bu kadar kafidir zannedersem" (Ahmet Kemal, 1910, s. 3) diyerek yazısını tamamlar. Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere Kemal Bey'in yazıları Kafkasya'da dikkatle okunup tartışılmaktadır.

Kemal Bey'in bir diğer yazısı ise İslam'da kadın konusu üzerinedir. 1910 senesinin son sayısı olan 11 ve 1911'in ilk sayılarında bu konu üzerinde duran Kemal Bey, Avrupa'nın İslam'daki kadın algısıyla ilgili olarak İslam'da kadınların esir olduğunu söylediklerinden bahseder ve bu söylemin altında kadın haklarına vurgu yapmaktan ziyade karışıklık çıkartmak olduğunu vurgular. Nitekim Kemal Bey'e göre *Kur'an* kadınların hizmetkâr olduğundan söz etmez. Aksine, kadına özel bir alan da açar. Bu gibi ifadelerden sonra Hristiyanlık ile mukayese yoluna giden Kemal Bey, farklı isim ve görüşlere atıf yaparak kadına yönelik menfi söylemleri örnekler.

Bu yazıyı ise Almanya ve Rusya arasında imzalanan "Potsdam Anlaşması" ile ilgili değerlendirmelerin olduğu "Potsdam Mülakatı" adlı metin takip eder. Ahmet Kemal Bey bu yazıda asrın siyasi gelişmelerini değerlendirirken İslâm âleminin de bu hususta dikkatli olması gerektiğine dikkat çeker.

Bir diğer yazı ise hayli ilginç ve önemlidir. Ahmet Kemal Bey, "Ayıp ve Kusur Bizim Kendimizdedir" başlıklı yazısına bir nükte ile giriş yapar. Sultan Abdülaziz zamanında diplomatlardan biri Fuat Paşa'ya zamanın en güçlü devletini sorar. Paşa da "Türkiye" yanıtını verir. Herkes hayrete düşerken Paşa, devletin mevcut devletlerden daha güçlü olduğunu çünkü asırlardır mücadele hâlinde olmasına rağmen ayakta durduğunu ve mevcut devletler bu kadar mücadele etse silinip gideceklerini söyler. Kemal Bey, sözü buradan alıp dayanışmaya getirir. Paris'te çıkan bir Kafkasya gazetesinde Osmanlı aleyhinde yazıların yayımlanmasına tepki gösterir. Ahmet Kemal Bey'e göre Müslüman matbuatının vazifesi İslam âlemini bunun gibi zehirli fikirlerden muhafaza etmektir.

Yeni Füyûzat'ta Ahmet Kemal Bey'e ait olan son yazı ise "Muallimlerimiz" başlığını taşır. Üç sayı devam eden bu yazıda Kemal Bey, Bakü'deki eğitim dil ve eğitim meselelerine temas eder. Özellikle dil üzerinde uzunca durur ve Türkçe kelimelerin kullanılmasını salık verir. Bu, derginin dil anlayışını ortaya koymasına bakımından da hayli önemlidir.

Özetlenirse, Ahmet Kemal Bey'in *Yeni Füyûzat*'ta şiirden çok yazı yazdığı söylenebilir. Bu yazıların çoğu siyasi içerikli olmakla birlikte dil ve edebiyat üzerine değindiği yazılar da vardır. Üstelik bu yazılar dikkatle takip edilmiştir. Bunu iki örnek üzerinden anlayabiliriz. İlki, yukarıda da değinildiği üzere, bir yazısında kullandığı kelimedeki hareketle kendisine gönderilen mektupken ikincisi "Potsdam Mülakatı" adlı yazısına verilen yanıtıdır. Dergide, "İran'da Bir Türk" müstearıyla "Ahmet Kemal Bey Kardeşimize" başlıklı bir yazı neşredilmiştir. Bu yazıda, Kemal Bey'in mezkûr yazısındaki görüşleri irdelenmiş ve büyük oranda kendisine hak verilmiş olsa da kimi noktalardaki sözleri tartışılmıştır. Ancak yazar, Kemal Bey'i büyük bir önemle takip ettiğini de vurgulamıştır. Bu sebeple, onun yazılarının Kafkasya edebî muhitinde bir düşünce inşa ettiğini söylemek mümkündür.

3. Ahmet Kemal'le Birlikte: *Yeni Füyûzat*'ta Yenileşme Devri Türk Edebiyatı

Mehmet Emin Resulzâde (2014, s. 213), gazete ve dergilerin millî kuvvetler arasında önemli bir role sahip olduğunu dile getirir. Azerbaycanlı aydınlar yalnızca Yeni Füyûzat özelinde değil, 1905 sonrası çıkan hemen her dergi ve gazetede Osmanlı aydınlarının fikirlerinden faydalanmışlardır. Bu yönelimin iki temel sebebi olduğu düşünülebilir. İlk olarak Hüseyinzâde Ali Turan, Ahmet Ağaoglu, M. Hâdi, Hüseyin Cavid, Abdullah Sur gibi önemli aydınların bir süre İstanbul'da bulunmaları öne çıkmaktadır. Nitekim bu isimler, İstanbul'daki kültürel dönüşümü ve canlılığı yakından takip etmişlerdir. Böylece edebî zevklerinde de İstanbul'daki şair ve yazarların önemli ölçüde etkileri olmuştur.⁴ İkinci sebep olarak da Azerbaycanlı aydınların modernleşme sürecinde önünde Rusya, İran ve Türkiye gibi üç seçenek varken bunlar içinde en makul olanın Türkiye olduğunu düşünmeleri gösterilebilir. Yani İstanbul'daki kültürel ortam, Azerbaycan'a kaynak oluştururken tedbirli modernleşmenin de önünü açmıştır. Bu nedenle de Azerbaycan'daki kültürel hareketlerde Namık Kemal, Tefvik Fikret, Abdullah Cevdet, Abdülhak Hâmid Tarhan, Recaizâde Mahmut Ekrem ve daha pek çok ismin şiir ve yazıları hayli işlek bir biçimde kullanılmıştır. Bu kullanım yalnızca gazete ve dergilerle sınırlı da değildir; ders kitaplarında dahi vardır. Onun için, *Yeni Füyûzat*'taki metinlerin Ahmet Kemal kaynaklı bir istisnanın değil de alışlagelmiş bir yönelimin örneklerinden olduğunu vurgulamak gerekir.

Yeni Füyûzat dergisinde İstanbul kültür hayatından çok fazla iz görmek mümkündür. Sözgelimi ilk yılın 8. sayısından sonra kapakta Ziya Paşa'nın şu meşhur beyti yer alır:

“Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde”

Bu beyit söz konusu sayıdan sonra her kapakta yer almıştır. Yine şiirlerden devam etmek gerekirse ilk sıraya Namık Kemal yazılmalıdır. Namık Kemal'in hürriyet ve vatan temalı şiirleri bütün Azerbaycan için büyük bir önem taşır. Bilindiği üzere, Namık Kemal'e kadar vatan kelimesiyle “kûy-ı yâr”, yani sevgilinin yanı kastedilmekteydi ancak vatan kavramı, onunla birlikte siyasi bir anlama erişmiştir. Azerbaycan'da ise bu hâliyle ve yaygın olarak kullanılmıştır. *Yeni Füyûzat*'ın 1910 yılında çıkan 2. sayısında ana kapaktan hemen sonra okurları büyük bir Namık Kemal portresi karşılar. Portrenin hemen altında ise *Vaveyla*'dan iki bent iktibas edilmiştir. Bu bentler daha önce hem *Hayat*'da hem de Azerbaycan'ın ana dilde ilk çocuk dergisi olan *Debistan*'da neşredilmişti. *Yeni Füyûzat* da bu gazete ve dergilerden esinlenerek sayfalarını Namık Kemal'e açmıştır. Benzer durum “Vatan Manzumesi” için de geçerlidir. Azerbaycan'da pek meşhur olan şiir, burada da neşredilmiştir. Üstelik bu defa birkaç beyitle de sınırlı kalınmamış ve 1910 yılının 10. sayısı ile 1911 yılının 6, 7, 8, 9, 10. sayılarına yayılarak toplam altı sayıda bütün şiir neşredilmiştir. Bu şiirler, daha önce de ifade edildiği üzere, Azerbaycan aydınları ve okurlarında millî hisleri coşturarak meşrutiyet yolunda büyük bir fayda sağlamıştır.

⁴ Bu konuyla ilgili olarak Yavuz Akpınar (1994), Mehdi Genceli (2022) ve Yasin Yavuz'un (2024) eserlerine bakılabilir.

Öte yandan, dergide bir şiiriyle yer alan Mehmed Celâl, bu edebî muhitte Namık Kemal gibi meşhur değildir. Nurullah Çetin'in de ifade ettiği üzere eski ve yeni edebiyat tartışmalarının olduğu dönemde daha çok Muallim Naci taraftarı olan ve edebiyata da Muallim Naci mektebinde başlayan (2017, s. 164) şairin *Zâde-i Şair* (1894) adlı kitabının ikinci bölümü olan "Osmanlı Tarihinden Birkaç Sahife"den "Sultan Süleyman Lisanından" başlıklı şiiri neşredilir:

"Ey düşmanım ey düşmanım! Şimşir-i kahrım kânlıdır.
Benzer hilâl satvete destimde hançer-i şanlıdır.
Tekrîm eder şimdi beni her kimse ki ezânlıdır.
Bir kere dikkat et bana karşındaki Osmanlıdır" (Mehmed Celal, 1911, s. 5)

diye başlayan şiirin tamamı dergide yer alır. Görüldüğü üzere bu da hamasi duyguları besleyen bir tona sahiptir. Şiirin diğer dördümlüklerinde din konusu da işlenmiştir. Dergi bu iki konuyu sıkça işlemiştir.

Dergide bir şiiriyle yer alan diğer bir isim de Celâl Sahir'dir. Onun "Son Cevap" adlı sonesi yeni tip şiire örnek olarak neşredilir. Daha önce de ifade edildiği üzere, bu soneler Azerbaycan edebiyatında yeni şiirin şekillenmesinde önemli role sahiptirler. Celâl Sahir'in şiiri ise 1910 yılının 3. sayısında yayımlanmıştır. Burada bir sürprizden bahsetmek gerekir. O da, Mithat Cemal'in "Verdâni Yahud Ruhundan Evvel Semaya Yükselmiş Bir Cesed" adlı uzun şiiriyle derginin ikinci sayısında yer almasıdır. Gerçi, onun burada bulunması, kuvvetle muhtemel ki *Sırât-ı Müstakim* ile ilgilidir. Nitekim, söz konusu şiir, buradan önce *Sırât-ı Müstakim*'de neşredilmiştir ve her iki dergi arasında da bir ilişki vardır. *Sırât-ı Müstakim*'de imzasız bir yazıyla "*Bakü'de yeni bir refikamız daha doğdu: Yeni Füyûzat. Allah ömrünü uzun etsin!*" (İmzasız, 1910, s. 254) denilmiş ve derginin Müslüman-Türk birliği için çalıştığı vurgulanmıştır. Bir ay sonra, *Yeni Füyûzat*'ta "Arz-ı Teşekkür" başlıklı kısa bir metin yayımlanır ve burada *Sırât-ı Müstakim*'e tanıtımı için teşekkür edilir. Bu, her iki muhit arasındaki ilişkiyi etkilenmeden ziyade ortak bir fikir telakkisi olarak kabul etmeyi daha mümkün kılmaktadır.

Öte yandan, *Yeni Füyûzat*'ta şiirleri yayımlanan bir diğer isim ise hicivleriyle ünlenen Şair Eşref'tir. İlk yılın 2. sayısında "İşitine" başlığıyla aşağıdaki dördümlük iktibas edilir:

"Kâbe-i hürriyeti, sür'atle tecdit eyleyip
Şâd edin ervâh-ı mebûsânı Allah aşkına
Her taraftan Şah kundak koydu, yangın var, koşun!
Müslümanlar! Kurtarın İran'ı Allah aşkına!" (Şair Eşref, 1910, s. 7).

Şairin "yangın var" deyip yardım istediği konu, daha önce Ahmet Kemal'in de değindiği üzere İran'da Şah'ının meclisi topa tutup milletvekillerini öldürmesiyle ilişkilidir. Ayrıca, her ne kadar burada yalnızca son dördümlüğü alıntılansa da şiirin diğer parçalarında Eşref, insanlığın bu olay karşısında sustuğundan şikâyet eder. Bu konu, o dönem pek çok mecmuada işlenmiştir. Burada asıl mühim olan şu ki Eşref'le birlikte dergide "İşitene" başlıklı birçok şiir neşredilmiştir. Aslında, bu başlıkla ilk şiiri henüz ilk sayıda "Ə.P." imzasıyla ve "İşitene Merhaba" başlığıyla Alipaşa Sebur'un yayımladığı görülmektedir.

Sebur, iki beyitten oluşan bu şiirinde cehaletin mutluluk getirdiğine değinir. Ondan sonra ikinci sayıda Ə. Sabir'in "İşitine" başlıklı tek dörtlüğü vardır. Şiirde gençliğin önemi üzerinde durulmuştur. Bu şiir, derginin son sayfasının en altında, sağ tarafta yer alır. Aynı bölümün solunda ise Şair Eşref'in şiiri vardır. Görünen o ki aynı başlık altında çoğunlukla sosyal faydanın gözetildiği şiirler neşredilmiştir. Eşref'in bu başlık altında toplam beş şiiri yayımlanmıştır ve bunlarda da İran Şah'ını hedef alır. Şair Eşref, Azerbaycan edebî muhitinde özellikle Abdülhamid istibdadını hedef aldığı şiirleriyle meşhurken bunlar da onları destekleyen ve şairi meşrutiyet taraftarı olarak öne çıkaran metinlerdir.

Dergide, İstanbul edebî muhitinden alınan şiirlerin yanı sıra yazılar da göze çarpmaktadır. Bâbânzâde İsmail Hakkı'nın "Avrupaperestlere" başlıklı yazısı derginin ilk senesinde ve 5. sayısında yayımlanmıştır. İsmail Hakkı (1910, s. 7), bu yazısında Avrupa ve Osmanlı arasındaki farklara odaklanırken maarif, ticaret ve iktisadın top, tüfek kadar etkili olduğundan ve Osmanlı'nın da bu konuda geri kaldığından bahseder.

Yeni Füyûzat, terakkiyi amaçlayan bir dergidir. Terakki ise kadınların sosyal hayata dahil olmasıyla mümkündür. Azerbaycan kültür hayatının ilk kadın gazetesi olan *Işık* da bu konulara değinir. Gazete "Azerbaycan'da kadınların sosyal hayattaki yeri ve eğitime dair tartışmaların yoğunlaştığı XX. yüzyıl başlarında yayımlandı. Kadınların yıllar boyu göz ardı edilen problemlerinin gerek basın organlarında gerekse çeşitli meclislerde daha yüksek perdeden ifade edilmesi heyecan uyandıran gelişmelerdi" (Aydın, 2018, s. 39). *Yeni Füyûzat*'ın ikinci yılının 6. sayısında neşredilen imzasız bir duyuruda bu gazetenin İstanbul'da hanımlara mahsus neşredilen gazete ve dergilere, özellikle de Nigâr Hanım, Fatma Aliye Hanım, Emine Sümeyye ve Halide Edip gibi önemli isimlere gönderilmesi tavsiye edilir. Bu itibarla, derginin İstanbul'daki kadın şairleri de yakından takip ettiği söylenebilir. Bunlar içinde Nigâr Hanım'ın ayrıcalığı vardır. Nitekim, derginin ilk senesinin 2. sayısında onun büyük bir portresi vardır ve hemen altında da "Osmanlı ediplerinden Nigâr Hanım" yazmaktadır. Nigâr Hanım'ın daha önce *Füyûzat*'ta ve *Işık*'ta şiirleri yayımlanmış, hatta hakkında bir yazı dahi yazılmıştır. Bu çevrenin, özellikle kadınların bildiği bir isimdir. Bütün bunlar, her iki muhit arasındaki ilişkinin kuvvetini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Sonuç

Türk kültür hayatının önemli fakat az bilinen isimlerinden Ahmet Kemal'in fikir dünyasının anlaşılmasında Bakü dönemi önemli bir yer tutar. Onun Bakü'de daha pek çok gazete ve dergide şiir ve yazılar neşrettiği güçlü bir ihtimal olarak önümüzde durmaktadır. Bu çalışmada, Ahmet Kemal'in *Yeni Füyûzat*'ta neşredilmiş ve daha önce bütün şiirlerine dâhil edilmeyen üç şiiri ve dergideki yazıları üzerinde durulmuş, dergideki serüveni ele alınmıştır.

XX. asrın başlarında hareketlenen Azerbaycan basını içinde hayli önemli bir role sahip olan ve bir ekolün devamlılığını sağlayan *Yeni Füyûzat*'ta Ahmet Kemal'in toplam beş şiiri ve on yazısı vardır. Yazılar ve şiirler birbirini tamamlar niteliktedir. Nitekim her ikisinde de ana konu meşrutiyet düşüncesidir. Özellikle İran'daki gelişmeler hem şiirlerin hem de

yazıların merkezinde yer alır. Bununla birlikte, yazılarda İttihad-ı İslam düşüncesinin işlendiği söylenebilir. Nitekim İran örneği üzerinden Müslüman-Türk dünyasının sorunlarına da sıklıkla değinilmiştir. Ahmet Bey'in bu dergideki faaliyetleri göstermektedir ki o, Bakü'de bulunduğu süre içinde çok kuvvetli ilişkiler kurup inandığı değerleri anlatma ve yayma konusunda bütün gücüyle çalışmıştır. *Füyûzat* ile başlayan bu süreç, dergi kapandıktan sonra da *Güneş* ve *Yeni Füyûzat* gibi organlarda devam etmiştir. *Yeni Füyûzat* devri ise, çok daha olgun bir dönemi işaret eder. Buradayken o, geniş çevreler hitap etmiştir. Bunu hem abone listesinden hem de dergiye gelen yazılardan veya mektuplardan çıkartmak mümkündür.

Öte yandan, dergide yenileşme devri Türk edebiyatının pek çok ismine de denk gelinmiştir. Bu isimlerin dergide yer almasında elbette Ahmet Kemal'in payı vardır ancak her şeyi onunla açıklamak mümkün değildir çünkü pek çoğu zaten bu çevrede bilinen isimlerdir. Bunlar içinde özellikle Namık Kemal'in vatan kavramına siyasal anlam giydirdiği ve hamasi duyguları coşturduğu şiirleri hayli önemlidir. Benzer şekilde Şair Eşref'in İran'daki meşrutiyet çabalarına yaktığı ağıtlar, Ahmet Kemal'in düşünce dünyasıyla büyük oranda uyum içindedir. Hakeza, Mehmed Celâl'in kahramanlık şiiri ve Mithat Cemal'in M. Enver için yazdığı methiye de öyledir. Ayrıca vurgulanması gereken husus şudur ki dergide İstanbul edebî muhinde etkili olan kadınlara da seslenilmiştir. Bu, Türk yurtları arasında o gün için çok daha büyük bir öneme sahip olan birlik düşüncesinin ne denli kuvvetli olduğuna dair güçlü bir örnektir. Bununla birlikte, derginin *Sırât-ı Müstakim* ile kurduğu ilişki de dikkate alınırsa bu birlik düşüncesinin iki muhit arasında ortak bir fikir telakkisi yarattığı görülmektedir.

Sonuç olarak, Bakü döneminin, tıpkı hayatının diğer evrelerinde olduğu gibi, çok hareketli olduğu görülen Ahmet Kemal'in, özellikle fikri yazılarının derlenip incelenmesi gerektiği çok açıktır. Ahmet Kemal, Bakü'de büyük bir fikir ortamında bulunmuş ve önce kendi çevresini oluşturmuş ve daha sonra da o çevrenin önemli isimlerinden biri olmuştur. *Yeni Füyûzat* ise onunla birlikte bir Jön Türk dergisi gibi bir kimliğe sahiptir. Derginin her sayısının sonunda abone listesi duyurulur, listenin bu denli önemsenmesi maddi kaygılardan ziyade fikirlerin daha geniş çevreye yayılmasıyla ilgilidir. Denilebilir ki dergi, bir ekolün ürünü olarak üstüne düşeni fazlasıyla yerine getirmiştir.

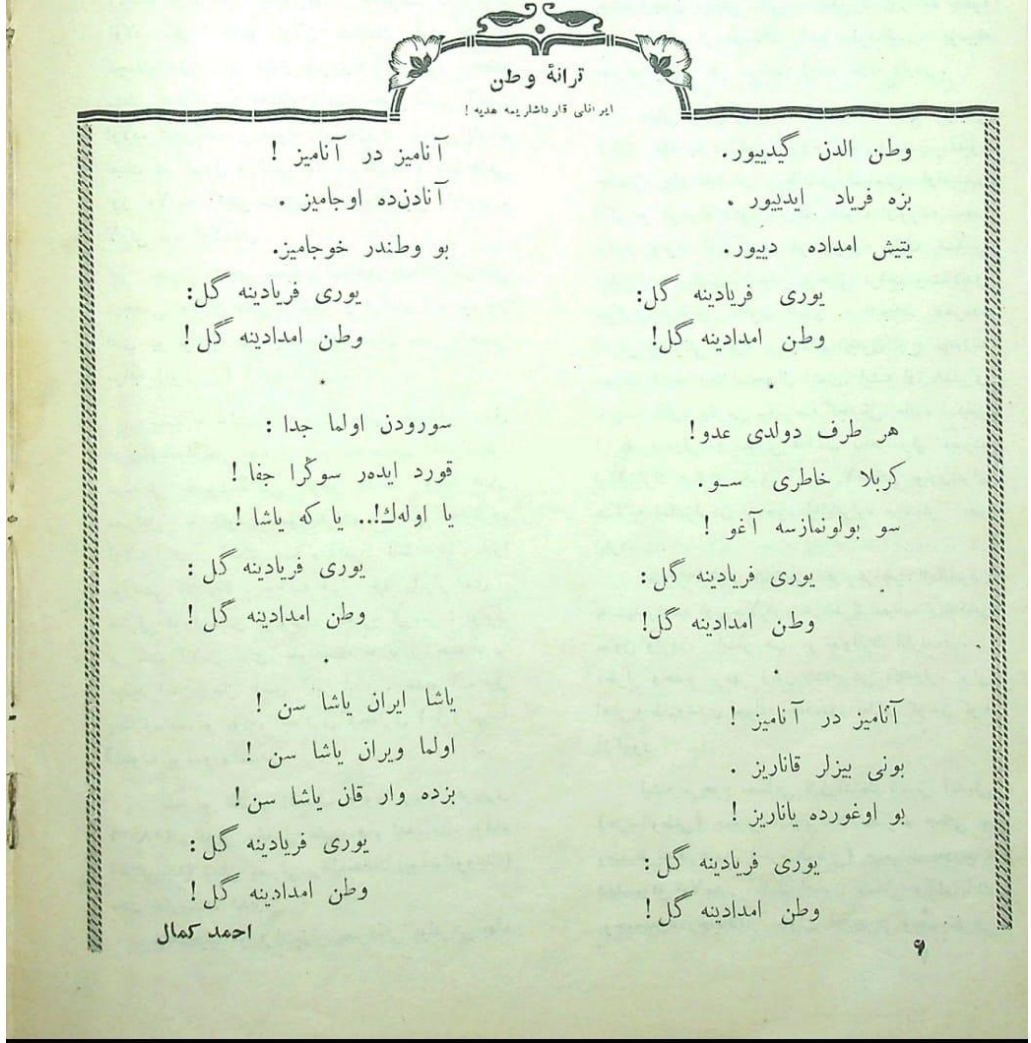
Kaynaklar | References

- Ahmet Bayramzâde. (1910). "Cevap", *Yeni Füyûzat*, Nu: 10, s. 1.
- Ahmet Kemal. (1910). "Bir Safha-i Hayat Yâhut İsmail Safa", *Füyûzat*, Nu: 22, 339-340.
- Ahmet Kemal. (1910). "Terâne-i Vatan", *Yeni Füyûzat*, Nu: 3, s. 4.
- Ahmet Kemal. (1910). "İşte bir darbe! Darbe-i şeşber", *Yeni Füyûzat*, Nu: 5, s. 5.
- Ahmet Kemal. (1910). "Ali Suavi", *Yeni Füyûzat*, Nu: 6, s. 5.
- Ahmet Kemal. (1910). "Affedin Beni", *Yeni Füyûzat*, Nu: 9, s. 6.
- Ahmet Kemal. (1910). "Türkiye-Romanya İttifakı", *Yeni Füyûzat*, Nu: 1, s. 1-2.
- Ahmet Kemal. (1910). "Asya'da", *Yeni Füyûzat*, Nu: 2, s. 2-3.
- Ahmet Kemal. (1910). "İngilizler Alemi", *Yeni Füyûzat*, Nu: 4, s. 1-4.
- Ahmet Kemal. (1910). "Cevap", *Yeni Füyûzat*, Nu: 10, s. 1-3.
- Ahmet Kemal. (1911). "Güzelim, Açma Maziyi", *Yeni Füyûzat*, Nu: 5, s. 8.
- Akpınar, Y. (1994). *Azeri edebiyatı araştırmaları*. Dergâh Yayınları.
- Akünel, D. (1943). "Azerbaycan İçin Çalışanlar", *Türk Amacı*, S. 8, s. 349-355.
- Aşırılı, A. (2009). *Azerbaycan matbuat tarihi (1875-1920)*. Elm ve tehsil.
- Aydın, H. (2018). *İlk kadın gazetesi Işık'ın (1911-1912) Azerbaycan basın tarihindeki yeri* [Yayınlanmamış yüksek lisan tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Bâbânzâde İsmail Hakkı. (1908). "Şâh-ı Hânis", *Tanin*, 23 Teşrin-i Sâni 1324, nr. 126, s. 1.
- Bâbânzâde İsmail Hakkı. (1910). "Avrupaperestlere", *Yeni Füyûzat*, Nu: 5, s. 6-7.
- Çağatay, T. (1986). *Kızıl emperyalizm*. Yaş Türkistan neşriyatı.
- Çetin, N. (2017). *İkinci Abdülhamid dönemi Türk edebiyatı*. Nobel akademi.
- Genceli, M. (2021). *Hür Fikirli Türk: Abdullah Sur*, Ötüken neşriyat.
- İmzasız. (1909). "Genç Osmanlıların İstihsâl-i Meşrutiyette Ahrâr-i İran'a İmdâdı", *Yeni Tasvir-i Efkâr*, Yıl: 1, Nu: 3, s. 7.
- İmzasız. (1910). "Yeni Füyûzat", *Sırât-ı Müstakim*, C. 5, S. 119, s. 254.
- Mehmetzâde, M. B. (1922). *Azerbaycan Türk matbuatı*. Birinci hükümet matbaası.
- Mehmed Celal. (1911). "Sultan Süleyman Lisanından", *Yeni Füyûzat*, Nu: 9, s. 5.
- Mirahmedov, A. (2013). *Azerbaycan jurnalistleri ve naşirleri*. Ergüneş.
- Özgül, M. K. (2010). *Son Jön Türk kalesi Ahmed Kemal Akünel*. Kitabevi.
- Resulzâde, M. E. (2014). *Eserleri*. C. II, Tehsil.

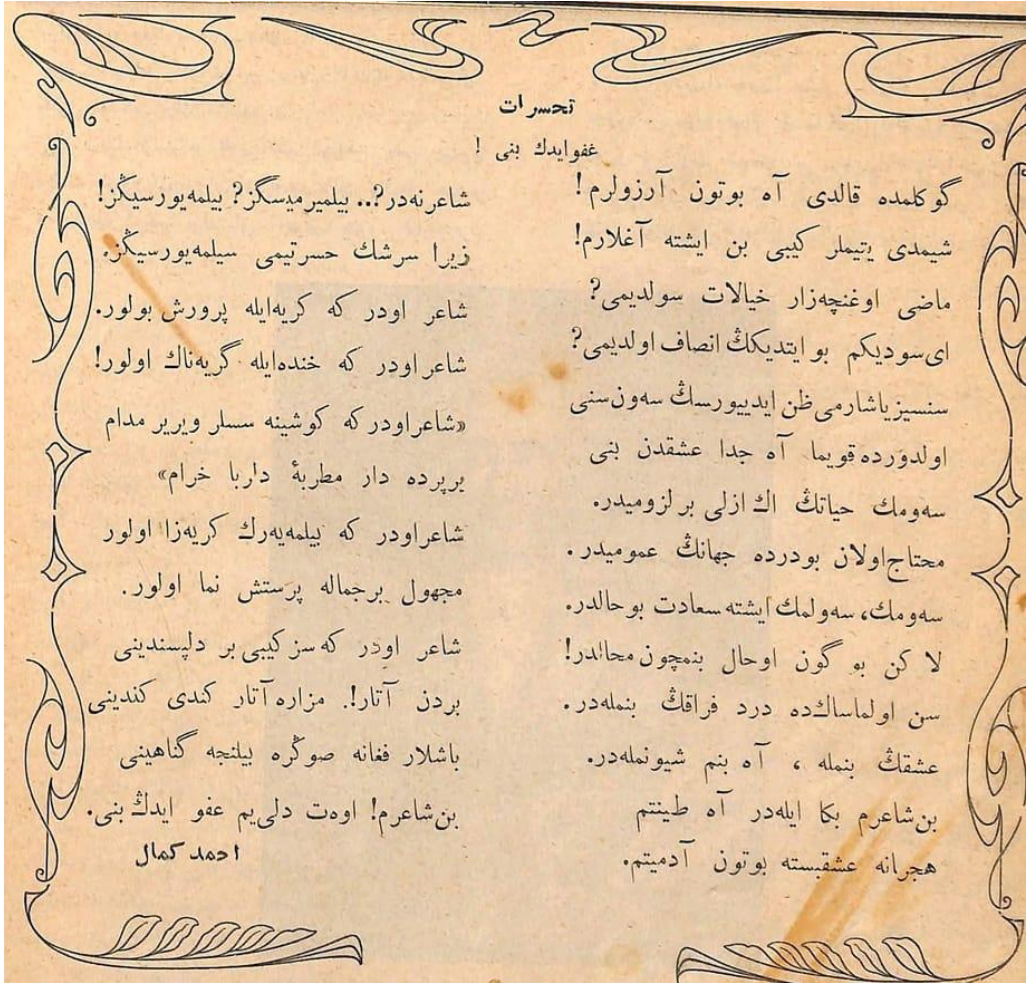
- Solmaz, R. (1993). *Azerbaycan dövrü metbuatı 1875-1990 bibliografya*. Azərneşr.
- Soofizadeh, A. (2023). “Kaçarlar Devrinde Meclisin Topa Tutulması Hadisesi (1908)”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Türkiye Cumhuriyetinin 100. Yıl Özel Sayısı, s. 319-328.
- Şair Eşref. (1910). “İşitene”, *Yeni Füyûzat*, Nu: 2, s. 7.
- Uygur, E. (2010). “Azerbaycan Matbuatında Füyûzat Dergisi”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C.7., S. 2, 150-176.
- Yavuz, Y. (2024). *Yenileşme devri Türk şiirinin Azerbaycan şiirine etkisi (1839-1920)*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Yücebaş, H. (1984). *Şair Eşref: bütün şiirleri ve 80 yıllık hatıraları*, Dilek yayınevi.

Ekler

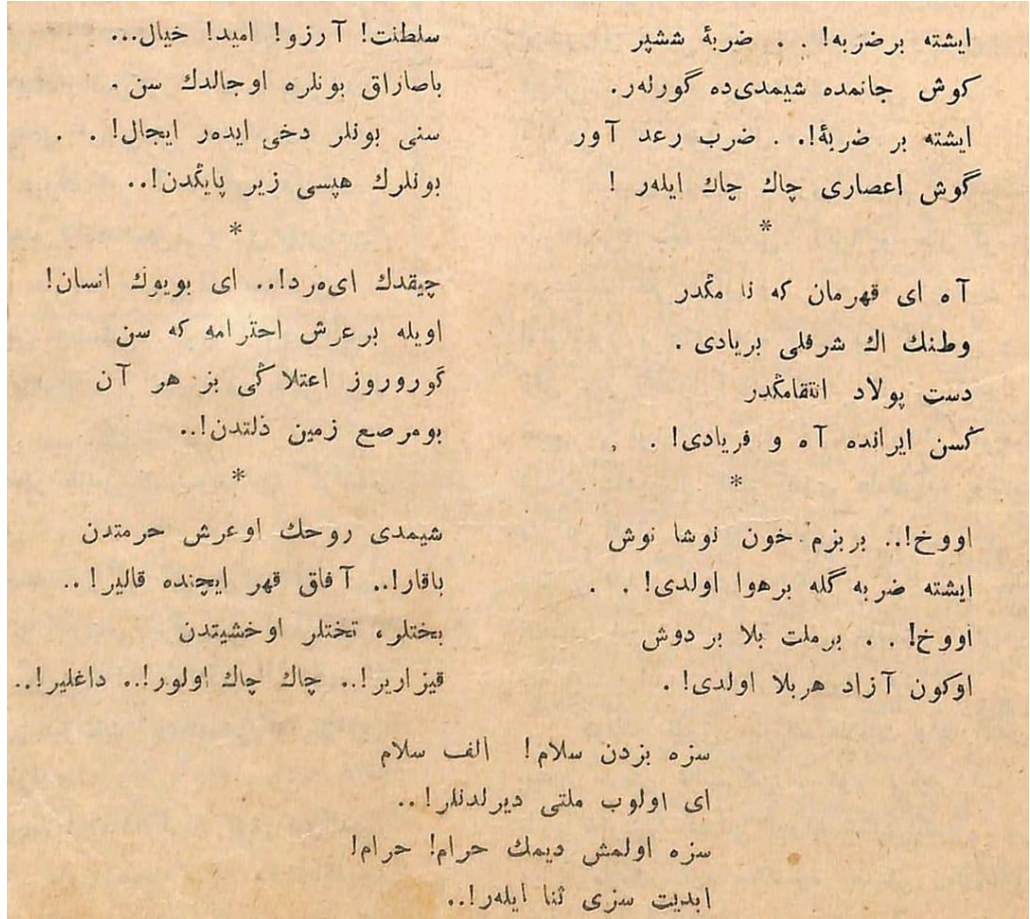
Resim 1: Ahmet Kemal Bey'in "Terâne-i Vatan" adlı şiiri

Resim 2: Ahmet Kemal Bey'in "Affedin Beni" adlı şiiri

Resim 3: Ahmet Kemal Bey'in İran'daki meşrutiyet hareketleriyle ilgili başlıksız olarak neşrettiği şiiri

Resim 4: Şair Nigâr Hanım

Resim 5: Namık Kemal ve Vâveyla'dan örnekler

26 Октября ۱۲۶ اوکтябрь ۱۹۱۰ شماره: ۱

С. М. Герман: احمد کمال

«ЕНИ ФЕЮЗАТЪ» Новая Блага

صاحب امتیاز و مدیر مسئول:
علی پاشا حسین زاده

عنوان:
باکو: دکن کنارینده
آقا کاظم هاشم اوفک
قائظورنده «فیوضات»

آدرس:
Баку, набережная контора Казима Ашумова.

«Füyûzat»
bureau Asimoff, Baku.

هرشیدن بحث ایدر هفته لک مجموعت مصوره در.
بر نسخه سی ۱۰ قاپیک در.

۵۵
F-69

БИБЛИОТЕКА
№ 20
Арх. Упр. МВД Азерб.

و او یلا

گیت وطن کمبده سیاهه بورون
بر قولک روضه نبی به اوزات
برینی کر بلاده مشهده آت
کائانه او هیئتگله گورون
بو تماشایه حقه عاتق اولور.
کوزه بر عالم ایله یور اظهار
که جهاندن بویوک لطافتی وار
بو لطافت اولونسه گر انکار
مذهبجه دیمک موافق او اور:
آج وطن سینه کی الهه آج
شهادتی چیقارده اورطه به صاج

دی که یارب بو حسینگدر
شو مبارک حبیب ذیشان
بو کف نسیر یاتان شهیدانک
کیمی (بدرک) ، کیمی (حنین) گدر.
نازه نسیمی قانلی یاره لری
می دوکولسونمی قبر اصحابه ؟
یاقیشیرمی صنم بو محرابه ؟
خاجمی قونسون بدل شو میزابه ؟
دینگک قالما سینی بر اثری
آدم اولادی بر طاقم جانی
سندن آسینمی نار شیطانی ؟
نامق کمال